

MARÁZ BORBÁLA

BUDAPEST-GELLÉRTHEGY ÉS KÖRNYÉKÉNEK KÉSŐ
LATÈNE-KORI TELEPÜLÉSTÖRTÉNETE I.*Budapest-TABÁN kelta-eraviszkusz telep topográfiai
és településtörténeti meghatározásának kérdése*

A mai Budapest területe a Kr. e. 2. évszázad második felében és az 1. században kelta törzsek által sűrűn lakott terület volt; a Duna jobb parti részét a kutatás az eraviszkuszok törzsi területéhez tartóznak tartja.¹ A gellérthegyi oppidum újabb feltárásainak eredményei,² valamint a Budapesti Történeti Múzeum és Aquincum Múzeumának az 1950-es évek óta folyamatosan végzett ásatási-leletmentési munkái³ számos adattal és újabb kelta lelőhely kisebb-nagyobb méretű feltárásával gyarapították eddigi ismereteinket Budapest késő LaTène korára vonatkozóan.

A terület késő LaTène-kori településtörténetének felvázolásához alapvetően szükséges az egyes „lelőhelyek” ill. települések lehető legpontosabb topográfiai meghatározása és egymástól való elkülönítése. Ez egyrészt az eraviszkusz törzsi terület és a „civitas Eraviscorum” értelmezéséhez, településtörténeti képének megrajzolásához, másrészt a korai római foglalás kapcsán a legkorábbi katonai táborok helyének és vele kapcsolatosan az új települési rendszer kialakulásának megértéséhez elengedhetetlen feltétel. Ezt a feladatot elvégzendő a régészeti szakirodalomban „Budapest-Gellérthegy-Tabán” kettős névvel számon tartott *tabáni* lelőhely ismételt vizsgálatát tartottuk fontosnak és a rendelkezésre álló adatok alapján lehetségesnek, mivel az eddig általánossá vált megítélése mellett elképzelhető a késő LaTène-kori telepek közti szerepének másfajta értékelése is.

I. KUTATÁSTÖRTÉNET

A Duna jobb partján, a budai Várhegy és a Gellérthegy között elterülő Ördög-árok-völgyben léteült a késői középkorban a Tabán nevű városrész. Régi házainak elbontása során, az 1930-as években nyílt itt lehetőség régészeti feltárásokra.

A Fővárosi Régészeti Intézet Nagy Lajos, Garády Sándor és Szilágyi János vezetésével végzett a területen ásatásokat az 1935–36. években. Az – egyéb korok emlékei mellett – itt előkerült késő LaTène-kori település maradványairól több előzetes közlemény jelent meg,⁴ a minden fellelhető adatot és a teljes leletanyagot közreadó feldolgozást pedig B. Bónis Éva monográfiája⁵ tartalmazza. A késő LaTène-kori település további részletének feltárását 1950-ben B. Bónis Éva végezte; eredményei említett monográfiájában kerültek publikálásra. Ugyancsak ez az ásatás eredményezte a tabáni kelta település kiterjedésére és topográfiai elhelyezkedésére vonatkozó azon adatokat is, amelyek egy része csak az ásatás kéziratos dokumentációjában lelhető fel.⁶ A kéziratos dokumentáció ásatási térképvázlata, valamint a lelőhelyről megjelent összefoglaló térképek,⁷ és Buda 1873. évi kataszteri felvétele⁸ alapján rajzoltuk meg a tabáni késő kelta település és lelőhely eddig feltárt és megismert részletének térképét.⁹ (2. kép)

II. TELEPÜLÉSTÖRTÉNETI ÉRTÉKELÉS A LELŐHELYRŐL AZ
EDDIGI SZAKIRODALOMBAN

Az 1935–36. évi ásatások beszámoló közleményei a tabáni kelta lelőhelyet még önálló „tabáni település” névvel illetik. A gellérthegyi, nagyjából hasonló korú és hasonló jellegű leletanyaggal jelzett kelta telep feltárásának megindulása után azonban a két lelőhelyet kezdik együtt és egy idő után összevonva emlegetni a szakirodalomban (függetlenül attól, hogy konkrétan éppen melyik terület anyagáról van szó). Együttes említésük oka a késő kelta kerámia nagyfokú hasonlósága és a két lelőhely földrajzi

⁴ GARÁDY 1943; 1945; NAGY 1936. 1942.⁵ BÓNIS 1969.⁶ BTM Adattár, Bónis-hagyaték, lt. sz.: 992–2001.⁷ GARÁDY 1943. 1. kép; BÓNIS 1969. Abb. 2, 43.⁸ Buda sz. kir. Főváros egész határának másolati térképe 1873. Fővárosi Levéltár B. ált. 5.⁹ A térképek elkészítését Csernus Erzsébet grafikusnak köszönöm.¹ NAGY 1942; BÓNIS 1969; MÓCSY 1962. 534.; MÓCSY 1968 és 1968a; FITZ 1971; KOVÁCS 1997–1998.² NOVÁKI-PETŐ 1988; PETŐ 1976 és 1993; BARRAL 1998. 2000.³ PÓCZY 1959; PETŐ 1979; AqFÜZ 1–10.

közelsége volt. Kezdetben a gellérthegyi leletanyag csak mint a tabáni település analógiája került szóba, és a két települést egyaránt az eraviszkusz törzshöz tartozónak ítélték.¹⁰

Nagy Lajos 1942-ben, a Budapest története I. kötetében már egymástól elválaszthatatlannak és egymást kiegészítőnek értékelte a két települést: „A Szent Gellért-hegy emlékeit nem lehet szétválasztani a tabániaktól. A két hely településig egymást kiegészíti. ... A már betemetett Ördög-árok válaszfalat vont s egyben az ősi várnak védővonalát is jelentette. A leletek a lebontott tabáni városrészben csak ideiglenes átmeneti település nyomait árulják el. Nagyon valószínű, hogy a hegy lábánál lévő iparostelep lakói a téli időszakban visszavonultak a megerősített fellegrába. Ez magyarázhatja meg részben a tabáni veremgödöröket, melyekben elraktározva vártak a közeli tavaszig a fazekastelepek készletei.”¹¹ Ettől kezdve a régészeti szakirodalomban a gellérthegyi oppidumot a tabáni telep refugiumaként, ill. a tabáni telepet az oppidum ideiglenes jelleggel lakott iparos negyedeként tartják számon.¹²

Bónis Éva a gellérthegyi ásásokat értékelő első közleményében még a gellérthegyi és a tabáni telep időrendi helyzetének különbözősége alapján határozta meg a két telep egymáshoz való viszonyát. Véleménye szerint a római hódítás után a tabáni sík terület kelta lakossága még egy ideig megmaradhatott eredeti lakóhelyén, a gellérthegyi viszont nem.¹³ Az 1969-ben megjelent „Gellérthegy-Tabán” monográfiájában azonban a két késő LaTène-kori telep egymáshoz való viszonyát illetően a Nagy Lajos-féle interpretációhoz tért vissza, valószínűleg egy P. Reinecke által írott tanulmány alapján.¹⁴ A településformáról megállapítja, hogy a gellérthegyi magaslati település a Caesar szerinti oppidum-fogalom követelményeinek teljesen megfelel, ugyanakkor P. Reinecke (akkoriban) klasszikusnak számító oppidum-meghatározását is figyelembe vette, miszerint a természet által kiváló védelmi adottságú oppidum-településekhez kapcsolódnak az azokat körülvevő platók, dombok, völgyek és völgybevágások is.¹⁵ Bónis É. szerint a Gellérthegy alatti folyóvölgyben létesült tabáni telep jó példa erre.¹⁶ A kelta oppidumok egyik ismérve az ókori auctorok szerint a refugium – szerep, vagy-

is hogy ezek a törzsi központok veszély esetén a törzs környező településein élő lakosság számára is menedéket nyújtottak. Ilyen értelemben tartotta a tabáni fazekas telep viszonylatában refugiumnak is a gellérthegyi oppidumot Bónis É., s ezt a kapcsolatot olyan szorosnak és állandónak feltételezte, hogy a két település szerinte egybe tartozott.¹⁷

Hasonló kapcsolatot tételezett fel Mócsy A. is a két telep között, de szerinte a gellérthegyi oppidum egy kényszerből, veszély idején létrejött menedék volt mindössze, amely az ugyancsak ideiglenesen használt tabáni telep lakossága számára is védelmül szolgált.¹⁸

Meg kell azonban jegyezni, hogy a mindkét telepen feltárt objektumok (lakóházak, kemencék, iparos műhelyek) jellege és leletanyaga ellentmond az „ideiglenes”, „átmeneti” meghatározásnak, a leletanyag kronológiai helyzete pedig az egyidejűségnek. Ugyanakkor az egytűvé tartozás másik alapvető kritériuma, a két lelőhely topográfiai azonossága ill. kiterjedésének területi összefüggése sem áll fenn a Gellérthegy és a Tabán esetében – mint ezt az alábbiakban látjuk majd. Az Ördög-árok pedig nem volt része a gellérthegyi oppidum védelmének, északi oldalán a védelmet sánc szolgált,¹⁹ amelyen kívül, nagy távolságban található az Ördög-árok mindkét partjára települt tabáni fazekastelep. Ezért tartottuk indokoltnak a gellérthegyi és a tabáni lelőhelyek topográfiai meghatározását és egymástól való szétválasztásának megfontolását, egymáshoz való viszonyuk újragondolását.

III. A KÉSŐ LATÈNE-KORI TELEPÜLÉS AZ ÓSFÖLDRAJZI KÖRNYEZETBEN ÉS HELYÉNEK TOPOGRÁFIAI MEGHATÁROZÁSA

A Budapest-tabáni városrészben feltárt késő LaTène-kori településrészlet topográfiai és természetföldrajzi meghatározásánál és lokalizálásánál el kell tekintenünk a modern nagyváros jelenlegi utca- ill. városrész-beosztásától, összefüggéseitől (amelyek az első ásások óta is szinte teljesen megváltoztak) és csak a lelőhely természetföldrajzi, geomorfológiai sajátosságaira lehetünk tekintettel, amilyen mértékben az akkori viszonyokat egyáltalán rekonstruálni lehet.

Ennek a feladatnak az elvégzéséhez alapvető kiindulási pont Nagy Lajos 1934–35. évi ásása ill. az annak eredményeit összegző értékelő tanulmánya,²⁰ valamint Garády Sándornak az Ördög-árok középkori vonalát tisztázó kutatásai

¹⁰ NAGY 1936. 22.

¹¹ NAGY 1942. 236–237.

¹² HUNYADI 1957. 62–64.; PETRES 1976. 57–59.

¹³ BÓNIS 1950. 350.

¹⁴ BÓNIS 1969. 205–207.

¹⁵ REINECKE 1930. 34.

¹⁶ BÓNIS 1969. 206.

¹⁷ BÓNIS 1969. 206.

¹⁸ MÓCSY 1968. 275.

¹⁹ NOVÁKI–PETŐ 1988; PETŐ 1993; BARRAL 1998; BARRAL 2000.

²⁰ NAGY 1936.

1931–1941 között.²¹ A telep további kiterjedésének és az egykori Ördög-árokhoz viszonyított helyzetének megállapítása Bónis Éva érdeme, aki erre vonatkozó eredményeit – az összesítő térkép kivételével – „Gellérthegy-Tabán” monográfiájában közölte.²² Az általunk az alább elmondandók is nagyrészt ezekre az adatokra épülnek; mindazonáltal szükségesnek tartjuk a településformára vonatkozó ezen adatok ismételt összegzését, hogy a tabáni telep sajátosságainak és a Duna-jobb parti kelta telepek között elfoglalt helyének, szerepének más szempontú és a régészeti szakirodalomban idáig általánossá vált véleményről eltérő megállapítást eredményező elemzését elvégezhessük.

A késő LaTène-kori telep objektumai a budai Várhegy délkeleti lejtője, a Duna-jobb part és a Gellérthegy között elterülő területen kerültek elő, ahol a *Tabán* néven ismert újkori városrész állt. Ma itt, a felszín alatt, csatornává alakítva ömlik a Dunába a Budai-hegyekből érkező Ördög-árok, amelynek alsó szakaszát az árvizek ellen már a középkorban gátak közé szorították. A középkori támfal részletét és egy híd maradványát (2 kép. B) Garády S. feltárásainak köszönhetően ismerjük.²³

Az Ördög-árok vagy más néven Nagykovácsi-patak a Duna egyik legjelentősebb jobb parti mellékfolyója volt Budapest területén: 17. századi, Buda látképét megjelenítő metszeteken, térképeken és a Buda 1686. évi visszafoglalását ábrázoló rézkarcokon is szerepel.²⁴ 18–19. századi, Budát ábrázoló térképek szintén feltüntetik az Ördög-árkot,²⁵ amelynek tabáni szakaszán a török kiűzése után rácok telepedtek meg. Az ekkor már szűk mederben folyó Ördög-árok még egy 1870-es évek elején készült fényképen is látható.²⁶ 1878 után viszont a főváros budai oldalának csatornázásakor a patak a Dunába való torkolatától egészen a Városmajorig a föld alá került: beboltozása után a patak vonalán alakult ki az Árok utca, amelynek közepén húzódott az immár csatornává alakított Ördög-árok.

Garády S. ásatási helyszínrajzán²⁷ a régi Árok utca és az Ördög-árok csatornája fel van tüntetve; ennek segítségével jelölhette ki Bónis É. az 1950. évi feltáráskor a kelta telep kiterjedését vizsgáló feltárásainak a helyét. Az I–II. kutatóárkokban (2 kép. I, II), amelyek közvetlenül a csatornává alakított

Ördög-árok bal partján voltak, LaTène-kori objektumok nem kerültek elő. A rétegek erős lejtése a csatorna irányába viszont egyértelműen jelezte az egykori patakmedret. Ugyanez a jelenség mutatkozott az Ördög-árok csatornája jobb partján nyitott III–IV. kutatóárkokban is (2. kép. III, IV), és csak az Ördög-árok csatornájától kb. 50 m távolságra kijelölt V. kutatóárok eredményezte a késő LaTène-kori település objektumait és leletanyagát. A patak két partján feltárt szélső, patakparti objektumok között mérhető 100 méternyi távolság, és a terep lejtésének a helye arra mutat, hogy a LaTène-korban az Ördög-árok medre az újkori állapothoz képest rendkívül széles volt.

A Duna és jobb parti mellékfolyóinak holocénkori vízrajzi térképe az említett régi térképeken kívül a geológiai fúrásadatokból is jól rekonstruálható.²⁸ A Duna-meder holocénkori jobb partja a Várhegy és a Gellérthegy alatt nagyjából a mai vonalán húzódott. A Duna főága itt, a Gellérthegy alatt a legkeskenyebb: mindössze 300 m széles.²⁹

Az Ördög-árok tektonikus eredetű, északnyugat–délkelet irányú völgye kétségtelenül régi, már a pliocén végén is megvolt. A patak a medrét és szűk völgyét vastag löszbe vágta bele, majd délkelet felé haladva a völgy kiszélesedik és 10–15 m vastag holocénkori ártéri üledék borítja. A völgy teraszatlanul fut ki a Tabán területén a Duna alluviumára.³⁰

Az Ördög-árok vagy más néven Nagykovácsi-patak a Budai-hegységben, Nagykovácsi határában több ágból ered; esése nagy és vízjárása igen heves. A Gellérthegy és a Várhegy közti völgyben, a Várhegy lejtőcsúcsát megkerülve torkollik a Dunába, és alkot egyúttal természetes választóvonalat is a 235 m tszf. magasságú Gellérthegy északi meredek oldala és a Gellérthegynél kb. 100 méterrel alacsonyabb Várhegy lejtője között.³¹

A késő LaTène-korban az Ördög-árokban a Várhegy lejtőcsúcsát megkerülő kanyarulatában, a Duna-torkolattól kissé beljebb jött létre az a település, amelynek részletei Garády S., Nagy L. és Bónis É. ásatásainak köszönhetően váltak ismertté.

Az Ördög-árok nem képezte a kelta település határát, annak objektumai a patak mindkét partjára kiterjedtek. Jellemét tekintve ez a késő LaTène-korú település iparos-, mindenekelőtt fazekastelep volt, ahol fémművességre utaló leletek is előkerültek.³² A nagyszámú edényégető kemencén kívül tárolóvermek, valamint többször megújított munkapad-

²¹ GARÁDY 1943; 1945.

²² BÓNIS 1969. 84–85., 205–207.

²³ GARÁDY 1945. 411–415., 23–24. kép.

²⁴ RÓZSA 1963. 105., 126., 218–222., 262–263., X, XXI, XLVIII, LII. táblák; W. Dilich rézkarcai 1600. és 1602., G. A. Bosio rézmetszete 1684., rézmetszet L. N. Hallart rajza után 1686.

²⁵ HOLLÓ 1994. 15., 18–19., 36–37.

²⁶ JALSOVSZKY–TOMICS 2003. 31., 28. kép.

²⁷ GARÁDY 1943, 1. kép.

²⁸ HORUSITZKY 1932; 1938; PÉCSI 1958. 24. ábra.

²⁹ PÉCSI 1958. 428.

³⁰ PÉCSI 1958. 159–160., 182.

³¹ PÉCSI 1958. 135–145., 462–471.; HORUSITZKY 1935; 1938.

³² BÓNIS 1969. 92–99., 207.

dal ellátott házak és sütőkemence is előkerültek, amelyek alapján nem lehet egy ideiglenes jelleggel használt telepről beszélni.

A tabáni fazekastelep a nyugati kelta világból írott források alapján ismert folyóparti vicusok, falusias jellegű települések³³ kategóriájába sorolható, amelynek lakossága elsősorban edényműveséssel, festett kerámia gyártásával foglalkozott. Teljes kiterjedése további feltárások hiányában nem ismert. A telepet kettéosztó patak medrét a kelta objektumok biztonságos távolságban kísérik, nyilvánvalóan a patak természetéből fakadó heves árvizek elkerülése miatt. Északi és nyugati irányban az eddig megismert telep folytatását már további ásatások segítségével sem lehet megismerni, mert ezt a Szarvas tér 1891-ben végzett tereprendezésével (1,5–2 méterrel való mélyítésével) valószínűleg megsemmisítették. A telep jobb parti részén, a Gellérthegy lábánál lévő területen viszont eredményes lehet a régészeti feltárás.

A tabáni késő LaTène-kori fazekastelep a földhivatali nyilvántartás alapján a Budapest I. kerületében, az Erzsébet-híd lejtője alatt, az Attila út és a Krisztina körút közti területen a következő hrsz. számú területekre lokalizálható: 6006, 6172, 6184, 6209, 6228, 6263, 6264, 6272, 6318.

IV. A TABÁNI TELEP GEOGRÁFIAI VISZONYA A KÖRNYEZŐ KÉSŐ LATÈNE-KORÚ LELŐHELYEKHEZ (1. kép)

Elsőként – az előzőekben ismertetett régészeti szakmai vélekedések miatt – a gellérthegyi oppidummal való esetleges topográfiai összefüggés kérdését kell megvizsgálni. Ez már az első tabáni ásatásoknál felmerült, ezért Nagy L. 1934–35-ben kutatóárkokkal átvizsgálta a Gellérthegy északi lejtőit, de semmilyen korú régészeti nyomra sem bukkant.³⁴ Kutatóárkainak a helyét nem ismerjük, ezért ez az adat a két kelta lelőhely összefüggése kérdésében nem használható.

Az 1. kép a szóban forgó terület szintvonalas térképét, azon pedig a tabáni és a gellérthegyi település eddig megismert kiterjedését ábrázolja. Nyilvánvaló, hogy a domborzati adottságok miatt sem lehetséges a két telep egybetartozása: a Gellérthegy északi és keleti oldala sziklás, meredek, és a hegyoldal helyenként csaknem függőlegesen szakad le az Ördög-árok völgyére, ahol a tabáni telep tszf. magassága 102 m, a gellérthegyi oppidumé viszont 235 m.

A két település összefüggése ellen kaptunk adatot a 2004. év tavaszán a Gellérthegy északi lejtő-

jén, a hegytető közelében végzett próbaásatásaink során: a Bérc utca déli oldalán, a Bérc u. 4A, 4B és 8. számú telkeken egyértelműen rögzíteni tudtuk a gellérthegyi oppidum északi szélét a 185–190 m tszf. magasságban. Ettől északra, a tabáni fazekastelep irányában a gellérthegyi oppidum objektumaival már nem lehet számolni.³⁵

A tabáni fazekastelep közvetlen körzetében a késő LaTène-korban a gellérthegyi oppidumon kívül még egy település létezett: a budai Várhegyen lévő magaslati telep. A középkori Buda és királyi vár feltárásai során vált ismertté néhány pontja, kerámiaanyaga alapján pedig fennállásának ideje a LT D periódusra tehető. Az ezzel a magaslati teleppel való összetartozást ugyancsak a domborzati viszonyokban észlelhető lényeges eltérés zárja ki.³⁶

Nem merülhet fel kapcsolat a Rudas fürdő területén ismertté vált településsel sem; mind Póczy K. feltárása, mind a 2004. év nyarán végzett ásatás a római hódítás után továbbélő, bennszülött kelta lakosság Kr. u. 1. század végi – 2. század eleji leletanyagát eredményezte.³⁷

V. A TABÁNI LELETANYAG KRONOLÓGIAI HELYZETE

Az első feltárásról szóló közlemények és a legelső történeti értékelések a tabáni telepet kronológiailag csak nagy általánosságban határozták meg, és „a LT kultúra utolsó szakaszá”-ra, „a LT D periódusra” datálták, vagy egyszerűen csak mint az „eraviszkusz kultúra hagyatéká”-t írták le.³⁸

Ennél pontosabb időrendi meghatározást Bónis É. adott először a tabáni leletanyagáról, amelyet a tipológiai elemzés során nem választott szét a gellérthegyitől.³⁹ A mindkét telepen előforduló festett kerámia gyártásának idejét az Kr. e. 1. századra, azon belül a virágkort az Kr. e. 1. század második felére keltezte, megjegyezve, hogy a gellérthegyi és a tabáni festett kerámiát gyártó műhelyek fennállása Augustus korát is megérte. A többi, ugyancsak késő LaTène-kori kerámiaanyag a kárpát-medencei kelták által gyártott és általánosan használt típusokat képviseli mind a Gellérthegyen, mind pedig a Tabánban, amelyeket relatív kronológiai szempont-

³⁵ Maráz Borbála ásatása, részletes feldolgozása a későbbiekben.

³⁶ A Szent György téren és a Sándor palota területén előkerült késő La Tène-kori anyagról: NAGY 1942. 237.; NAGY 1952, 195–196.

³⁷ PÓCZY 1959; Papp A. és Maráz B. ásatása 2004., részletes feldolgozása a későbbiekben.

³⁸ GARÁDY 1936. 21.; NAGY 1942.

³⁹ BÓNIS 1966. 905–906.; BÓNIS 1969. 167–193., különösen: 167–174.

³³ CAES. BCG. III.1, IV.4, VI.30.

³⁴ NAGY 1936, 19.

ból a LT D periódusra, azon belül annak második felére lehet keltezni.

A kárpát-medencei sávós és geometrikus motívumokat használó festett kerámia megjelenését a LT C periódus végéhez, elterjedését a Kr. e. 1. századhoz kötik a legújabb vizsgálatok is, megjegyezve, hogy a festett kerámia gyártásának virágkora a Kr. e. 1. század közepére – második felére esik, és a császárkor kezdetén is még folyamatos a használata.⁴⁰

Ezt a datálást erősítik meg a Tabánban előkerült gemma-lenyomatos kerámia-töredékek is: a tabáni telepen működő, a „gemmas mester” névvel jelölhető fazekas gyártmányai jelölésére olyan gemmát használt, amely a Kr. e. 1. század első felében Capua környékén volt kedvelt.⁴¹

A kerámiánál pontosabb datálást lehetővé tevő fémanyag, fibula igen csekély számban került elő a Tabánban, de nemcsak számuk, hanem típusuk is hasonló a gellérthegyiekéhez: mindkét telepen az ún. „pseudo-II típusú” drótfibulák fordulnak elő, amelyek a Kr. e. 2. század végétől az egész LT D periódus folyamán használatban voltak.⁴² Kivételt egyetlen tabáni fibulatöredék képez, amely alapján a tabáni telep léte a Kr. u. 1. század második feléig tarthatott.⁴³

Az előzőekben ismertetett tárgytípusok nemcsak Budapest térségében, hanem a Kárpát-medence nagy részében általánosan elterjedtek és a LT D periódusra jellemzőek voltak. Ezek alapján a gellérthegyi és a tabáni települések egymáshoz viszonyított időrendi helyzetét nem lehet meghatározni, illetve akár egykorúaknak is tarthatók lennének. A pontos kronológiai meghatározásra a leletanyagok az a része alkalmas, amely csak a Tabánban fordul elő, a Gellérthegyen nem: ilyen mindenekelőtt a Tabánban 10 objektumból is ismertté vált római provinciális kerámia, amely a Gellérthegyen (1 kerámia- és 1 téglatöredéket kivéve) egyáltalán nem került elő, még az 1980–1996. közti újabb ásások anyagában sem.

A tabáni 1935. évi ásítás 5. gödrében talált érme, Claudius császár Kr. u. 41-ből való középbronza és egy Drag. 37. típusú, provinciális gyártású tál töredéke arra utal, hogy a tabáni telep a Kr. u. 1. század közepén még fennállott, túlélve a római hódítást.⁴⁴

Az 1935. évi ásítás 83. gödréből származó agyagkantharos és néhány hasonló töredék a Tabánból, valamint 1 gellérthegyi töredék nem tartozik a

gyakori edényformák közé sem a Budapest környéki, sem a magyarországi késő kelta anyagban.⁴⁵ Hasonló darabok a szkordiszkuszok Kr. e. 2–1. századi hagyatékából ismertek, ahol nagy számban fordulnak elő mind a telepeken, mind a temetők sírmellékleteiben. Bár a tabáni kantharos fülformája kissé eltér a szkordiszkusz területeken talált, illyr eredetű késő LaTène-kori példányokétól, közvetlen analógiáinak ezek tekinthetők. A Gomolaván előkerült párhuzamok az ottani VIb fázis (Kr. e. 1. század utolsó negyede) anyagából és az annál régebbi VIa fázis települési rétegéből valók.⁴⁶ A Beograd-karaburmai temető Kr. e. 85–15. közöttre datált 222. sírjából, valamint a Kr. u. 15 körüli vagy utáni évekre keltezhető 1. sírjából ismert kantharosok datálása itáliai importokon alapul.⁴⁷

A tabáni kerámiaanyag alábbi, nem sok példányban képviselt típusai teljességgel hiányoznak a gellérthegyi oppidum hagyatékából:

- szürke, gyűrűszerűen megvastagodó peremű, omphalosos tál;⁴⁸
- szürke, talpgyűrűn álló tál; provinciális római forma;⁴⁹
- fordított csonkakúpos formájú, magasan elhelyezkedő vállú, pereme alatt vésett vagy besímített vonalköteggel díszített fazék.⁵⁰

Mindhárom edényforma hiányzik a LT D-korú kelta telepek és a gellérthegyi oppidum leletanyagából, viszont a Gellérthegy alsó lejtőin és a hegy alatt lévő, a Kr. u. 1. század második felére és a 2. századra datálható bennszülött kelta telepek kerámiaanyagának fő típusait képviselik (Ménési út 9.,⁵¹ Mátyóki út 16.,⁵² Rudas fürdő,⁵³ Kende u.⁵⁴).

A tabáni fazekastelep és a gellérthegyi oppidum kerámiaanyagában még egy lényeges eltérés is kimutatható: a Tabánban egyáltalán nem fordul elő az a LT C-korú vagy a LT C periódus kerámiai formakincsét őrző leletanyag, amely a Gellérthegy különböző pontjairól ismert, és amely arra utal, hogy a késő LaTène oppidumnak volt egy település-előzménye valamikor a LT C₂ periódus vagy a LT C₂/D váltásának idején. Ennek a korábbi kelta településnek az összefüggése, esetleges kapcsolata a későbbi oppidum létrejöttével ma még nem ismert, ennek vizsgálata csak az eddig feltárt gellérthegyi

⁴⁵ BÓNIS 1969, Abb. 12:4, Abb. 59:7.

⁴⁶ JOVANOVIĆ 1988. 51–52., 186., XLIII. t. 1, II. t. 8b.

⁴⁷ TODORVIĆ 1972. 92–93., 95–96., I. t. 3, XXXIX. T. 4.

⁴⁸ BÓNIS 1969, Abb. 34:2, Abb. 7:7,8.

⁴⁹ BÓNIS 1969, Abb. 41:5.

⁵⁰ BÓNIS 1969, Abb. 7:13, 14:15, 18:14.

⁵¹ PÓCZY 1959. 8. kép.

⁵² BÓNIS 1969. 233., LIII. T. 9, 11.

⁵³ PÓCZY 1959. 4. kép.

⁵⁴ PETŐ 1976; 1979.

⁴⁰ SZABÓ 1991. 275–277.

⁴¹ BÓNIS 1969. 173–174.; SZABÓ 1991. 279–281.

⁴² BÓNIS 1969. 194–197., 231.

⁴³ BÓNIS 1969, Abb. 51:30, 196.

⁴⁴ BÓNIS 1969. 14., 32., Abb. 18:17.

leletanyag újabb elemzése révén lehetséges. A tabáni fazekastelep helyén viszont semmiféle korábbi kelta megtelepedés nyomai nem ismertek. Ez a különbség azonban nincs összefüggésben a Gellérthegy és a Tabán önálló létének kérdésével.

VI. ÖSSZEFOGLALÁS

Összegzésül megállapítható, hogy a tabáni késő LaTène-kori település az Ördög-árok nevű patak két partján létesült, falusias jellegű telep volt, amelynek a közelében lévő gellérthegyi oppidummal és a Várhegyen lévő magaslati településsel semmiféle topográfiai összefüggése sem volt. Az önálló telepnek, *vicus*nak a patak bal partján feltárt részlete egy fazekastelep műhelykörzete lehetett, ahol ugyanazon időszakon belül működő fazekaskemencék voltak a hozzájuk tartozó agyagkitermelő gödrökkel, amiket aztán az edényégetés során keletkezett selejt-kerámiával töltöttek fel. Ugyanezen a területen élelmentároló vermek és sütőkemence is előkerültek. A patak túlsó partján feltárt teleprészen cölöpszerkezetű ház, sütőkemence, fémöntő műhely maradványai és hulladék-gödrök voltak. Ezek az objektumok a fazekastelep állandó jellegét, intenzív használatát jelzik.

A túlnyomórészt LT D-korú edénytöredékeket tartalmazó hulladék-gödrökben provinciális kerámianyag is előkerült: összesen 10 objektumból való a kétfajta kerámia együttes előfordulása.

A leletanyagnak a gellérthegyitől eltérő része azt mutatja, hogy a tabáni fazekastelep néhány évtizeddel még az után is működött, amikor a gellérthegyi oppidum már megszűnt településként létezni. Ez utóbbi megszűnésének idejét abszolút kronológiai szempontból az ún. lágymányosi éremlelet⁵⁵ alapján a Kr. születése körüli időkre ill. a Kr. u. utáni első-második évtizedre tehetjük. A Gellérthegy lábánál, a Gellért tér 3. sz. telken előkerült éremle-

let ugyanis Kr. e. 9–8 körül záródik, Augustus-kori denárokkal. Az éremlelet földbe kerülése valószínűleg összefüggésbe hozható a Duna-jobbpart római megszállásának katonai eseményeivel és a gellérthegyi oppidum addig virágzó létének megszűnésével. Ehhez képest a tabáni 1935. évi ásatás egyik objektumából előkerült Claudius-középbronz a két telep között kb. 5 évtizednyi időbeli eltérést jelezhet, amely a kerámiaanyagban megmutatkozó különbségnek is nagyjából megfelel.

Az elmondottak alapján a tabáni fazekastelep létrejöttét a Kr. u. I. század első évtizedeire datálhatjuk, fennállásának idejét az I. század első felére vagy közepére tehetjük. Létrejöttében valószínűleg a római hódítás következtében megszűnt gellérthegyi oppidum lakossága játszott szerepet, amire a kelta fazekasság töretlenül továbbélő hagyománya utal. A fazekastelep a Várhegy túloldalán, a Vízi városban létesült Claudius-kori ala-táborral egy időben még létezhetett,⁵⁶ de a Gellérthegy aljában és a déli lejtőin található, a Kr. u. I. század végére keltezhető telepek (Gellért tér, Kemenes u., Rudas fürdő, Kende u.) létrejötte előtt megszűnt. Így valószínűsíthető, hogy időben a gellérthegyi oppidumot közvetlenül követi. Ennél pontosabb kronológiai meghatározás csak a vízi városi ala-tábor és méginkább az ugyanott, a Corvin téren feltárt késő LaTène-kori település⁵⁷ leletanyagának részletes feldolgozása és összehasonlítása után lesz lehetséges.

A budapesti Duna-jobb part késő LaTène-kori települései sorában tehát indokoltnak tartjuk a tabáni fazekastelep (*vicus*) és a gellérthegyi oppidum egymástól való megkülönböztetését és a két település külön névvel (Budapest-Tabán, ill. Budapest-Gellérthegy) való jelölését. Ezt elhelyezkedésük földrajzi jellegzetessége, a települések típusa és időrendi helyzete egyaránt indokolja.

⁵⁵ GOHL 1902; BÓNIS 1950, 348.; NAGY 1973. 78., 34–35. kép.

⁵⁶ Vö.: NAGY 1973. 113., 158.; KÉRDŐ 1995.

⁵⁷ HABLE 1998.

IRODALOMJEGYZÉK

- AQFÜZ 1-10 Aquincum. A BTM Aquincumi Múzeumának ásatai és leletmentései 1994–2003-ban. 1-10. = Excavation and Rescue Work at the Aquincum Museum in 1994–2003. Szerk. Zsidi P. Bp., 1995–2004.
- BARRAL 1998 BARRAL, Ph.: Bilan des recherches franco-hongroises sur l'oppidum de Gellérthegy–Tabán à Budapest. (1990 – 92, 1996). ActaArchHung 50. (1998), p. 343–379.
- BARRAL 2000 BARRAL, Ph.: Les recherches franco-hongrois sur l'oppidum de Gellérthegy–Tabán à Budapest. In: Collegium Budapest (2000), p. 37–50.
- BÓNIS 1950 BARANYAINÉ BÓNIS Éva: Jelentés a Fővárosi Régészeti Intézet 1946 – 47. évi gellérthegyi ásatairól. BpR 15 (1950) 335 – 351.
- BÓNIS 1969 B. BÓNIS, Éva: Die späteltische Siedlung Gellérthegy–Tabán in Budapest. ArchHung 47 (1969)
- BÓNIS 1971 B. BÓNIS, Éva: Die chronologische Einreihung der spätlátenezeitlichen Siedlung Budapest–Gellérthegy. In: Actes du VIIe Congrès Prague 1966. Vol. 2. Red.: J. Filip Prague, 1971. p. 905–907.
- BOOS 1989 BOOS, A.: „Oppidum” im caesarischen und im archäologischen Sprachgebrauch – Widersprüche und Probleme. ActaPraehetArch 21. (1989), p. 53–73.
- CAES. BGC. IULII CAESARIS Commentarii rerum gestarum Vol. 1. Bellum Gallicum. Ed. O. Seel. In: Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Lipsiae, 1968.
- FITZ 1971 FITZ, Jenő: Gebietsveränderungen der Civitas Eraviscorum. ActaArchHung 23. (1971), p. 41–57.
- GARÁDY 1943 GARÁDY Sándor: Jelentés az 1936–1942. évben végzett ásataokról. BudRég 13. (1943), p. 403–415.
- GARÁDY 1945 GARÁDY Sándor: Budapest területén végzett középkori ásataok összefoglaló ismertetése 1931 – 1941. II. rész. BudRég 14. (1945), p. 397–448.
- GOHL 1902 GOHL Ödön: A budapesti eraviskus éremlelet. Numizmatikai Közlemények 1. (1902), p. 17.
- HABLE 1998 HABLE Tibor: Előzetes jelentés egy kelta (eraviszkusz) telep és római kori temető feltárásáról a vízivárosi katonai tábortól délre (Bp., I. ker. Corvin tér). AqFüz 4. (1998), p. 25–38.
- HOLLÓ 1994 HOLLÓ Szilvia: Budapest régi térképeken. Bp., 1994.
- HORUSITZKY 1935 HORUSITZKY E: Adatok az Ördögárok–völgy krisztinavárosi–tabáni szakaszának hidrológiájához. Hidrológiai Közlemények (1935)
- HORUSITZKY 1938 HORUSITZKY Henrik: Budapest jobbparti részének hidrológiája. Hidrológiai Közlemények 18. (1938), p. 217.
- HORUSITZKY 1932 HORUSITZKY Henrik: Budapest székesfőváros hidrológiai viszonyai. Hidrológiai Közlemények (1932)
- HUNYADI 1957 HUNYADI Ilona: Kelták a Kárpátmedencében. RégFüz Ser. 1. No. 2. Bp., 1957.
- JALSOVSZKY–TOMSICS JALSOVSZKY Katalin – TOMSICS Emőke: Budapest az ikerfőváros, 1860–1890. Bp., 2003.
- JOVANOVIĆ 1988 JOVANOVIĆ, B. – JOVANOVIĆ, M.: Gomolava. Late La Tène Settlement. Novi Sad–Beograd, 1988.
- KÉRDŐ 1995 KÉRDŐ Katalin: A Víziváros római kori beépítettségének vizsgálata 1991–1994. AqFüz (1995), p. 15–22.
- KOVÁCS 1997–1998 KOVÁCS P.: Civitas Eraviscorum. Antaeus 24. (1997–1998), p. 278–295.
- MÓCSY 1962 MÓCSY, András: Pannonia. PW–RE Suppl. 9. (1962), p. 516–775.

- MÓCSY 1968 MÓCSY András: A gellérthegy-tabáni telep és az eraviszkuszok problémája. *AntTan* 15. (1968), p. 275-279.
- MÓCSY 1968a MÓCSY A.: Eravisci. *PW-RE Suppl.* 9. (1968), p. 132-136.
- NAGY 1936 NAGY Lajos: Tabán a régészeti ásatások világában. Előzetes jelentés az 1934-35. évi ásatásokról. *TBM* 4. (1936), p. 18-29.
- NAGY 1942 NAGY Lajos: Az eraviszkusz kultúra emlékei Budapest környékén. In: *Budapest története 1. Bp., 1942.* p. 236-265.
- NAGY 1952 NAGY Lajos: Őskori telepnyomok a budai Várhegyen. *ArchÉrt* 79. (1952), p. 190-197.
- NAGY 1973 NAGY Tibor: Budapest története az őskortól a honfoglalásig. In: *Budapest története 1. Bp., 1973.* p. 39-82.
- NOVÁKI-PETŐ 1988 NOVÁKI, Gyula - PETŐ, Mária: Neuere Forschungen im spätkeltischen Oppidum auf dem Gellértberg in Budapest. *ActaArchHung* 40. (1988), p. 83-99.
- PÉCSI 1958 Budapest természeti képe. Szerk. PÉCSI Márton. Bp., 1958.
- PETŐ 1976 PETŐ Mária: Koracsászárkori fazekastelep a Gellérthegy déli oldalán. *ArchÉrt* 103. (1976), p. 86-95.
- PETŐ 1979 PETŐ, Mária: Neuere topographische und archäologische Angaben zum Leben der Siedlung Gellérthegy-Tabán und Umgebung in der frühen Kaiserzeit. *ActaArchHung* 31. (1979), p. 271-285.
- PETŐ 1993 PETŐ, Mária: Neuere Forschungen im spätkeltischen Oppidum auf dem Gellért-Berg (1985-1991). *ActaArchHung* 45. (1993), p. 33-44.
- PETRES 1976 PETRES, É.: The Late Pre-Roman Age in Hungary with special reference to Oppida. *BAR Suppl* 2. Oxford. 1976. p. 51-80.
- PÓCZY 1959 PÓCZY K.: A Gellérthegy-tabáni eraviszkusz telep topográfiájához. *ArchÉrt* 86. (1959), p. 63-69.
- REINECKE 1930 REINECKE, P.: Spätkeltische Oppida im rechtsrheinischen Bayern. *Der Bayer. Vorgeschichtsfreund* 9. (1930), p. 29-52.
- RÓZSA 1963 RÓZSA György: Budapest régi látképei (1493-1800). Bp., 1963.
- SZABÓ 1991 SZABÓ, Miklós: La céramique peinte laténienne de la cuvette karpatique. In: *La céramique peinte celtique dans son contexte européen. Actes du symposium international d'Hautvillers 1987.* Reims, 1991. p. 273-284.
- TODOROVIC 1972 TODOROVIC, J.: Praistorijska Karaburma I. In: *DissEtMonograph* 13. Beograd, 1972.

DIE SPÄTLATËNEZEITLICHE SIEDLUNGSGESCHICHTE VON
BUDAPEST - GELLÉRT-BERG UND SEINER UMGEBUNG I.*Die Frage der topographischen und siedlungsgeschichtlichen Definition
der keltisch-eraviskischen Siedlung von Budapest - TABÁN*

Zur Skizzierung der spätlatènezeitlichen Siedlungsgeschichte von Budapest sind die möglichst genaueste topographische Bestimmung und die Separierung der einzelnen „Fundorte“, bzw. Siedlungen grundlegend nötig. Das ist eine unerlässliche Bedingung für die Deutung des eraviskischen Stammgebietes und des „civitas Eraviscorum“, für die Darstellung ihres siedlungsgeschichtlichen Bildes, andererseits in Verbindung mit der römischen Eroberung für das Verständnis der Stelle der frühesten Militärkastellen und damit verbunden der Ausbildung des neuen Siedlungssystems. Diese Aufgabe vollendend haben wir die erneute Untersuchung des in der archäologischen Fachliteratur mit dem Doppelnamen „Budapest - Gellért-Berg - Tabán“ registrierten Fundortes von Tabán für Wichtig und aufgrund der zur Verfügung stehenden Angaben für möglich gehalten, weil auch eine andersartige Bewertung der Rolle unter den spätlatènezeitlichen Siedlungen neben den bisher allgemein gewordenen Beurteilungen vorstellbar sein kann.

Am Anfang kam die Rede auf das Fundmaterial des Gellért-Berges nur als die Analogie der Siedlung von Tabán und die beiden Siedlungen wurden gleichermaßen dafür erachtet, dass sie zum eraviskischen Stamm gehören. Lajos Nagy hat 1942 im 1. Band von „Budapest Története“ (Die Geschichte von Budapest) die beiden Siedlungen schon für untrennbar und einander ergänzend bewertet.

Éva Bónis hat in ihrer die Ausgrabungen des Gellért-Berges wertenden ersten Mitteilung die Beziehung der beiden Siedlungen aufgrund der Differenz der chronologischen Lage der Siedlungen des Gellért-Berges und von Tabán bestimmt. Nach ihrer Meinung durfte die keltische Bevölkerung des flachen Gebietes von Tabán nach der römischen Eroberung noch an ihrem originalen Wohnort bleiben, aber die des Gellért-Berges nicht. In ihrer 1969 erschienenen Monographie „Gellért-Berg-Tabán“ kehrte sie bezüglich der Beziehung der beiden Siedlungen zur Interpretation von Lajos Nagy wieder: das Oppidum des Gellért-Berges hielt sie für das Refugium der Töpfersiedlung von Tabán und diese Beziehung hat sie für so eng und ständig angenommen, dass die beiden Siedlungen nach ihrer Ansicht zusammengehörten.

Auch A. Mócsy vermutete eine ähnliche Beziehung zwischen den Siedlungen, aber nach seiner Meinung war das Oppidum des Gellért-Berges nur eine in Gefahrzeiten aus Zwang errichtete Zuflucht, die auch für die Bevölkerung der ebenfalls provisorisch benutzten Siedlung von Tabán als Schutz diente.

Es muss aber bemerkt werden, dass das Charakter und das Fundmaterial der in beiden Siedlungen geborgenen Befunde (Wohnhäuser, Öfen, Werkstätte) den Definitionen „provisorisch“ und „vorübergehend“ widerspricht, sowohl die chronologische Lage des Fundmaterials widerspricht der Gleichzeitigkeit.

Zugleich existiert das andere grundlegende Kriterium des Zusammengehörens, der Gebietszusammenhang der topographischen Identität bzw. der Ausbreitung der beiden Fundorte auch im Fall des Gellért-Berges und von Tabán nicht. (Abb. 1) Der Ördög-Graben war ebenfalls kein Teil der Beschützung des Oppidums am Gellért-Berg; an seiner nördlichen Seite diente eine Schanze als Beschützung, außerhalb liegt in großer Entfernung die an den beiden Ufern des Ördög-Grabens niedergelassene Töpfersiedlung von Tabán. Es ist offenbar, dass das Zusammengehören der beiden Siedlungen auch wegen den Höhenverhältnissen nicht möglich ist: Die nördliche und östliche Seite des Gellért-Berges ist felsig und steil und der Berghang geht beinahe vertikal zum Tal des Ördög-Grabens, wo die Höhe der Siedlung von Tabán 102 m ü. M. ist und die des Oppidums des Gellért-Berges dagegen 235 m ü. M. Im Frühling 2004 konnte der nördliche Rand des Oppidums des Gellért-Berges in einer Höhe von 185-190 m ü. M. während den am nördlichen Hang des Gellért-Berges, in der Nähe des Rückens durchgeführten Probeausgrabungen in der südlichen Seite der Bérc-Straße eindeutig identifiziert werden. Nördlich davon, in Richtung der Töpfersiedlung von Tabán kann mit den Befunden des Oppidums des Gellért-Berges nicht mehr gerechnet werden.

Deshalb hielten wir begründet, die Fundorte des Gellért-Berges und von Tabán topographisch zu bestimmen die Zerteilung zu überlegen und ihre Beziehung zueinander neu zu bedenken.

Die Befunde der spätlatènezeitlichen Siedlung von Tabán sind auf dem Gebiet unter dem südöst-

lichen Hang des Budaer Burgberges, dem rechten Ufer der Donau und dem Gellért-Berg zum Vorschein gekommen, wo der neuzeitliche Stadtteil namens Tabán steht. Heute mündet der in den Budaer Bergen entspringende Ördög-Graben, hier in einem unterirdischen Kanal umändert in die Donau. (Abb. 2) Die Töpfersiedlung kann in die aufgrund der schriftlichen Quellen aus der westlichen keltischen Welt bekannte Kategorie „vici entlang Flüsse, dörflichen Siedlungen“ eingereiht werden, derer Bewohner sich in erster Reihe mit Keramik, mit der Herstellung von bemalten Keramik beschäftigten. Ihre ganze Ausbreitung ist aus Mangel an weiteren Ausgrabungen nicht bekannt. Das Bett des Baches, der die Siedlung zweiteilte, wird von keltischen Befunden in sicherer Entfernung begleitet.

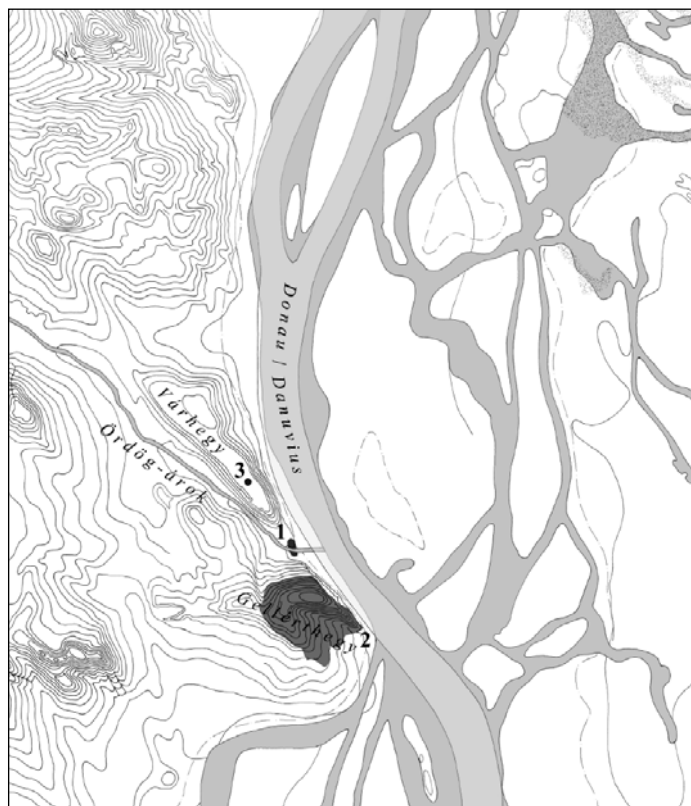
Eine genaue chronologische Bestimmung über das Fundmaterial von Tabán hat Éva Bónis gegeben, das sie während der typologischen Analyse nicht von dem des Gellért-Berges getrennt hat. Die Herstellungszeit der in beiden Siedlungen vorkommenden bemalten Keramik hat sie auf das 1. Jahrhundert v. Chr. und darin die Blütezeit auf die zweite Hälfte des 1. Jahrhunderts v. Chr. datiert, mit der Bemerkung aber, dass das Bestehen der, bemalte Keramik herstellenden Werkstätte auch die Zeit des Augustus erlebt haben.

Nach dieser Abhandlung kann die miteinander verglichene, chronologische Lage der Siedlungen von Tabán und des Gellért-Berges in erster Reihe aufgrund jenes Teils des Fundmaterials bestimmt werden, der nur im Tabán vorkommt und am Gellért-Berg nicht. Solches ist die in Tabán aus 10 Befunden bekannt gewordene provinzialrömische Keramik, die am Gellért-Berg (ausgenommen die Bruchstücke einer Keramik, und eines Ziegels) gar nicht zum Vorschein kam, nicht einmal im Fundmaterial der neuen Ausgrabungen zwischen 1980-1996. Die in Grube Nr. 5 der Ausgrabung des Jahres 1935 gefundene Münze, nämlich die Mittelbronze des Kaisers Claudius aus 41 n. Chr. und ein Fragment einer provinzialen Schüssel des Typs Drag. 37 deuten darauf hin, dass die Siedlung von Tabán in der Mitte des 1. Jahrhunderts – die römische Eroberung überlebt – noch existierte. Einige Stücke aus den Schüssel- und Topfformen im Keramikmaterial von Tabán vertreten die Haupttypen der sich an den unteren Hängen des Gellért-Berges und darunter erstreckten, auf die zweite Hälfte des 2. Jahrhunderts bzw. auf das 2. Jahrhundert datierten einheimischen keltischen Siedlungen (Ménesi Str. 9., Mányoki Str. 16., Rudas-Bad, Kende Str.), sie fehlen aber aus dem Material der La-Tène D Siedlungen.

Der von dem des Gellért-Berges abweichende Teil des Fundmaterials zeigt, dass die Töpfersiedlung von Tabán auch noch einige Jahrzehnte danach funktionierte, als das Oppidum des Gellért-Berges aufhörte als Siedlung zu existieren. Die Aufhörungszeit letzteres kann aus absolut chronologischer Hinsicht aufgrund des sog. Münzfundes von Lágymányos auf die Zeiten um die Geburt Christi, bzw. auf die ersten, zweiten Jahrzehnten n. Chr. geschätzt werden. Der am Fuße des Gellért-Berges, auf dem Grundstück Gellért-Platz 3. zum Vorschein gekommene Münzfund schließt nämlich um 8-9 n. Chr. mit augusteischen Denaren. Wie der Münzfund in die Erde kam, kann wahrscheinlich mit den Militäreignissen der römischen Eroberung des rechten Ufers der Donau und mit der Aufhörungszeit bis dahin blühenden Existenz des Oppidums auf dem Gellért-Berg in Zusammenhang gebracht werden. Im Vergleich damit kann die aus einem der Befunde der im Jahre 1935 durchgeführten Ausgrabung in Tabán geborgene claudische Mittelbronze eine fünf Jahrzehnte umfassende chronologische Abweichung zwischen den beiden Siedlungen kennzeichnen, die auch dem Unterschied in dem Keramikmaterial im Großen und Ganzen entspricht.

Aufgrund der Gesagten kann die Errichtung der Töpfersiedlung von Tabán auf die ersten Jahrzehnte des 1. Jahrhunderts n. Chr. datiert werden, die Zeit ihrer Existenz kann auf die erste Hälfte bzw. die Mitte des 1. Jahrhunderts gesetzt werden. In ihrer Errichtung hat wahrscheinlich die Bewohnerschaft des zufolge der römischen Eroberung aufgelassenen Oppidums des Gellért-Berges eine Rolle gespielt, vorauf die ungebrochen weiterlebende Tradition der keltischen Töpferhandwerks hindeutet. Die Töpfersiedlung konnte gleichzeitig mit dem, auf der anderen Seite des Burgberges, in Víziváros (Wasserstadt) errichteten claudischen Alakastells noch existieren, aber sie wurde vor der Errichtung der aufs Ende des 1. Jahrhunderts n. Chr. datierbaren Siedlungen (Gellért-Platz, Kemenes Str., Rudas-Bad, Kende Str.) aufgelassen. So kann es glaubhaft gemacht werden, dass sie das Oppidum des Gellért-Berges zeitlich unmittelbar folgt.

In der Reihe der spätlatènezeitlichen Siedlungen des rechten Donauufers von Budapest halten wir also die Unterscheidung der Töpfersiedlung (vicus) von Tabán und des Oppidums des Gellért-Berges sowie die verschiedene Namenbezeichnung der beiden Siedlungen (Budapest – Tabán, bzw. Budapest – Gellért-Berg) begründet. All dies argumentiert der geographische Charakter ihrer Lage sowie gleichermaßen die Typen und die zeitliche Lage der Siedlungen.

1. kép. Budapest-Tabán, késő La Tène-kori telep és környékének helyszínrajza. 1. tabáni fazekas telep, 2. gellérthegy oppidum, 3. Várhegy, késő LaTène-kori magaslati telep nyomai.

2. kép. A Budapest–tabáni ásások (1934–1950) helyszínrajza. A: késő La Tène-kori objektumok és feltárási szelvények; B: az Órdög-árok középkori támfala és hídpillére; C: egyéb régészeti objektumok; I–V: az 1950. évi ásások szelvényei.